

I

El primer indicati és una frase a la qual Ramón Balaguer a penes presta atenció. Està parlant amb un exdirector general de l'editorial, en la presentació d'un llibre en què han coincidit per atzar. Comenten la bona acollida que està tenint un assaig sobre l'eutanàsia que han publicat fa unes quantes setmanes en castellà. Tots els diaris se n'han fet ressò amb elogis i les vendes ho estan començant a reflectir. En general, l'assaig en castellà va molt bé, però en català no tant. «Però l'assaig en català no és cap prioritat, ¿oi?», li deixa caure l'exdirector general.

Ho diu en un to còmplice, un to de tu i jo ja sabem com són les coses, i Balaguer s'ho pren com una broma i, amb un somriure de falsa resignació, respon que en efecte l'assaig en català no és pas la prioritat de les prioritats. La conversa deriva cap a altres assumptes i Balaguer no hi torna a pensar fins que, al cap de tres dies, el gerent de l'editorial, amb qui xerra un moment a la porta del despatx del director general, el felicita per les vendes en castellà i lamenta que en català no vagin una mica millor. «Ja saps que aquí hi ha gent que pensa que l'important és

el català», diu, com si li confiés un secret o l'advertís de qui sap quin perill.

Balaguer és des de fa dos anys director de la secció d'assaig del grup d'editorials, un grup bandera dintre de la cultura catalana. Aquesta secció està integrada per una col·lecció en català i un antic segell en castellà. Sobre el paper, el van fitxar amb l'objectiu de fer que aquestes col·leccions fossin rendibles, però a l'editorial tothom sap que aquest objectiu no és realista. Els llibres d'assaig es venen molt menys que els de ficció. Un grup com el seu, que aspira a tenir un paper central en l'escena cultural, no pot deixar de publicar-ne, esclar, sobretot en català. Seria una claudicació. Ningú els prendria seriosament. Però d'aquí a guanyar-hi diners hi va un camí molt llarg, tan llarg que tothom a la casa assumeix les pèrdues com un fet ineluctable.

En realitat, el que li van encarregar especialment va ser que mirés de potenciar l'assaig en castellà, que era el que oferia més possibilitats econòmiques. En català, a tothom li basta que els llibres tinguin una mica de ressò i que generin debat, per fer sentir la presència del grup, encara que després els resultats econòmics siguin minsos. De moment ell està complint: en aquests dos anys, ha aconseguit algun petit èxit en castellà, força celebrat pels directius de la casa, com és el cas ara del llibre sobre l'eutanàsia, i en català ha anat publicant coses que han atret un cert interès. No hi ha cap raó per preocupar-se, doncs.

Però la frase del gerent li regolfia a la memòria al vespre, en ficar-se al llit, i l'endemà al matí, quan es desperta. ¿On volia anar a parar? No li devia voler dir que al galliner cultural de Barcelona hi ha gent que pensa que, com que ell escriu en castellà, potser no s'ocupa prou del català, ¿oi? Els que diuen que l'important és el català, ¿no

deuen ser els mateixos talibans que, quan l'editorial el va fitxar, van posar el crit al cel perquè ell escrivia en castellà, els mateixos que deien que a Barcelona, i fins i tot a dintre mateix de l'editorial, hi havia gent molt més qualificada que ell per encarregar-se de la secció d'assaig, gent que coneixia de debò la cultura catalana, que l'havia mamat des del primer biberó, i que recórrer a un novel·lista en castellà com ell, encara que parlés i escrivís en català perfectament, era un autogol injustificable? Alerta, pensa. Això pot ser com aquests càncers que, quan els primers símptomes es fan visibles, ja no s'és a temps de fer-hi res. En el món de l'edició, no es pot badar. Sap molt bé el pa que s'hi dóna. Avui potser ho diuen per dir alguna cosa, però si no ho talla en sec demà li faran la pell. Pot acabar al carrer.

No és el millor moment per quedar-se sense feina. La seva parella, la Bel, li insinua des de fa dies que li agradaria que es comprassin un pis i s'hi instal·lessin a viure junts. Ho diu sense pressionar-lo, de passada, perquè s'ho rumii, però ja ho ha deixat caure un parell de cops. A ell, la idea li fa molta il·lusió, però també li fa una mica de mandra, la veritat sigui dita. La Bel i ell dormen junts moltes nits i hi passen els caps de setmana, però viuen cadascú a casa seva. És un arranament molt pràctic. Si es compren un pis i s'hi instal·len junts guanyaran en intimitat i, a canvi, perdran independència. Compartir pis vol dir negociar territoris, horaris, hàbits. ¿S'hauran de casar? Tant és: una hipoteca a mitges és un vincle molt més sòlid que el matrimoni, i per hipotecar-se l'últim que li cal és sentir-se insegur a l'editorial, sobretot ara. Necessita un horitzó econòmic clar. A més, ara està a mitja novel·la. És un moment molt delicat per tenir problemes a la feina. Tal com estan les coses, vés a saber si en trobaria

mai cap altra de mínimament interessant. A més, com a novel·lista és difícil imaginar un treball més còmode que el de l'editorial. Té temps per escriure i, a la vegada, una seguretat econòmica que els drets d'autor i el que arreblegués amb un article aquí i una traducció allà mai no li donarien. Sempre podria tornar a la delegació del govern, esclar, però és l'últim que li ve de gust.

La qüestió l'angunieja en sordina durant tot el matí i el distreu quan, a la tarda, a casa, seu a escriure. No s'ha d'alarmar. No hi ha cap perill imminent. L'assaig sobre l'eutanàsia està anant molt bé i en té un parell més en preparació que també poden funcionar. Però alerta. A l'editorial, encara hi ha gent que no ha digerit que el fitxessin. Si deixa que s'escampi l'opinió que l'assaig en castellà rutlla més que no pas en català perquè se n'ocupa més, ha begut oli. Que sigui el que li van demanar no vol dir que sigui el que volen. La gent diu que vol una cosa i després resulta que en vol una altra. De fet, el mateix èxit del llibre sobre l'eutanàsia se li pot girar en contra, perquè pot fer més evident la diferència entre el castellà i el català i donar arguments als que pensen que haurien d'haver posat al seu lloc algú que continués donant prioritat a l'assaig en català, encara que els números fossin ruïnosos.

Escrivint, se n'oblida durant dues hores llargues, però quan acaba i se serveix un dit de Johnnie Walker amb gel amb la intenció de seure una estona a llegir se li acut que la resposta òbvia és publicar un llibre en català que tingui un èxit semblant, per fer-los callar tots. Si vol continuar a l'editorial ha d'adaptar-se al que volen de debò, no al que li van dir que volien. I el que volen és treure algun llibre en català que tingui impacte. Ha de demostrar que n'és capaç. Fa tant temps que no n'encer-

ten cap, que amb un de sol, si fa forat de debò, ja bastarà per calmar-los. Però ha d'admetre que, ara mateix, no en té cap en cartera pel qual valgui la pena apostar a fons. Tot és grisalla.

¿Com hauria de ser, aquest llibre? No és fàcil de dir. Si a l'editorial ha après res, és que amb els llibres no se sap mai. Els que un pensa que faran forrolla passen inadvertits i els que un creu que no valen gaire agraden a la gent més insospitada. És un misteri ficat dintre d'un enigma, que va dir no sap qui. Però intueix que el camí més segur perquè un llibre d'assaig en català tingui impacte és que s'ocupi de les qüestions que interessin de forma específica el lector en català, és a dir, de les qüestions identitàries. A l'editorial no ho diria mai, perquè no els agrada que els digui les coses amb massa claredat, però al lector català corrent no li fa res llegir en castellà assaigs sobre l'eutanàsia, sobre l'estupidesa o sobre l'emergència de nous poders econòmics mundials. Al contrari, sovint li sembla que llegir en castellà fa més culte. Però les coses sobre Catalunya li agrada llegir-les en català. Sobretot les que toquen el nervi identitari, que sempre el solen interessar. Al capdavall, mirar-se el melic és l'esport nacional, ¿no?

Per exemple: potser va lluny d'osques, però creu que un assaig mínimament ben fet sobre la manera de ser dels catalans, sobre l'ànima de Catalunya, una actualització dels llibres clàssics sobre la matèria, podria funcionar molt bé. Els vells tòpics del seny, de la mesura i de la feina ben feta, ben raspallats, encara poden donar joc. Els assaigs clàssics de Vicens Vives i de Ferrater Mora es continuen venent, però són de fa cinquanta anys, i de llavors ençà ha plogut molt. ¿Com és possible que no se li hagi acudit a ningú escriure res en aquesta línia? Sap molt bé que, en aquest terreny, avui la gent es malfia de les generalitza-

cions i dels estudis que no són científics. Però els estudis científics no els llegeix ningú. Hauria de ser un assaig literari, fet amb gràcia, amb sentit de l'humor, no un estudi universitari.

Potser podria suggerir la idea a algun escriptor. Un bon editor no s'ha de conformar a esperar que li arribi el gran llibre, sinó que s'ha de preguntar a cada moment quin és el llibre més necessari i trobar l'autor idoni per escriure'l. ¿Quants grans llibres no s'han escrit per encàrrec d'un editor amb ull clínic? De fet, ell sap qui podria fer-lo bé, aquest llibre. I per quatre rals, a més.

L'endemà, parlant amb el director general, Llorenç Mascaró, torna a sortir l'èxit del llibre sobre l'eutanàsia —a l'editorial tothom en parla— i Mascaró diu que és una llàstima que no tinguin res semblant en català. Balaguer empal·lideix. És el tercer cop en una setmana que ho sent, i ara és el director general qui l'hi diu.

Sense encomanar-se a Déu ni al diable, diu que té una cosa en cartera que qui sap, potser anirà bé. Els ulls de Llorenç Mascaró s'il·luminen. ¿Un llibre? ¿De qui? Fent el misteriós, Balaguer diu que no vol dir res, encara, perquè no està acabat i l'autor no és gaire conegut, però és un llibre que pot fer córrer molta tinta. ¿I de què va?, li pregunta el director general. Balaguer diu que no ho hauria de dir, perquè qui sap quan estarà llest, però que és un llibre sobre la manera de ser dels catalans, sobre la identitat de Catalunya. Li prega que no li demani més detalls, perquè encara està molt verd.

Llorenç Mascaró fa un somriure. ¿Un assaig sobre la manera de ser dels catalans? Home, si no és un patracol carregat de pretensions, pot funcionar, sí. ¿I quan calcula que el podran treure?